

”כל השומע יצחק לי” – ההומור השיפוטי בפסיקותיו של השופט יצחק עמית

שאל שארף *

תקציר

המאמר בוחן את תופעת ההומור השיפוטי במשפט הישראלי באמצעות יישום המסגרת התאורטית של Lucas K. Hori על פסיקותיו של נשיא בית המשפט העליון, השופט יצחק עמית. נקודת המוצא היא כי הומור אינו קישוט סגנוני בלבד, אלא אמצעי רטורי בעל השלכות מהותיות על איכות ההנמקה השיפוטית, על תפיסת סמכותו של בית המשפט ועל אמון הציבור במערכת המשפט. על אף נוכחותו של ההומור בפסיקה הישראלית והמשווה, הספרות המשפטית טרם גיבשה מסגרת אנליטית שיטתית לניתוח דפוסיו, תכליותיו וגבולות הלגיטימיות שלו.

לשם כך, המאמר מאמץ את הטיפולוגיה שפיתח Hori, המבחינה בין שלושה דפוסים של הומור שיפוטי: הומור הנובע מן העובדות, הומור תרבותי והומור המבוסס על משחקי לשון ושנינות. על בסיס טיפולוגיה זו נבחנים יתרונותיו של ההומור השיפוטי – ובהם הנגשת המשפט, חידוד ההנמקה, תרומה דידקטית והעצמת זכירותם של פסקי הדין – לצד הסיכונים הכרוכים בו, ובהם פגיעה בכבוד בעלי הדין, ערעור מראית פני הניטרליות ופגיעה באמון הציבור. בהמשך בוחן המאמר באופן ביקורתי את מודל האיזון של Hori, המבוסס על שלושה משתנים – מושא ההומור, תכליתו ופוטנציאל הפגיעה הגלום בו – ואת יישומו בהקשר הישראלי.

מסגרת זו מיושמת בניתוח שיטתי של פסיקותיו של השופט עמית, תוך השוואה למופעי הומור בפסיקתם של שופטים נוספים, ובכך מניחה תשתית לניתוח שיטתי של הומור שיפוטי במשפט הישראלי. המאמר מראה כי בהקשר הישראלי, המאופיין בקיטוב פוליטי, בביקורת מוסדית על בית המשפט העליון ובמשבר אמון ציבורי, השימוש בהומור נושא משמעות נורמטיבית מוגברת ומחייב זהירות רטורית מיוחדת. מסקנתו היא כי הומור שיפוטי עשוי לשמש כלי רטורי לגיטימי ואף רצוי כאשר הוא משרת את ההנמקה המשפטית, מופעל במתינות, מכוון כלפי רעיונות ולא כלפי בני אדם, ומותאם להקשר המוסדי שבו הוא נאמר, מבלי לפגוע בכבוד בעלי הדין, באמון הציבור או בלגיטימיות המוסדית של בית המשפט.

מילות מפתח: יצחק עמית, הומור שיפוטי, רטוריקה שיפוטית, כתיבה משפטית, לגיטימיות שיפוטית, אמון הציבור, פסיקה ישראלית, תורת המשפט

*ד"ר שאל שארף, דוקטור למשפטים, מרצה במרכז האקדמי פרס ברחובות ועורך כתב העת **רשות הרבים** של הפורום הישראלי למשפט וחירות. תודה לאריאל לוי על סיוע בעריכת המאמר